

ZASILNA IN ZAČASNA NASTANITEV LJUDI PO POTRESU: PRIMER L'AQUILE

Julij Jeraj¹

Povzetek

Po potresu leta 2009 v L'Aquili, ki je prizadel več kot 65.000 ljudi, so italijanske oblasti izjemno hitro vzpostavile zasilno in nato še začasno nastanitev. Najprej so prebivalce namestili v šotorska naselja in hotele, nato pa v nekaj mesecih zgradili začasna stanovanja v okviru projektov M.A.P. (z 2262 montažnimi enotami) in C.A.S.E. (s 185 večstanovanjskimi stavbami s skupno 4450 stanovanji). Vendar načini nastanitve niso v celoti upoštevali resničnih potreb prebivalcev, kar je negativno vplivalo na njihovo psihološko počutje in razgradilo socialne vezi. K temu so prispevali predvsem oddaljenost od mestnega jedra in pomanjkanje družbene infrastrukture. Centraliziran državni pristop k izvedbi nastanitve je sicer omogočil njeno hitro vzpostavitev, a je zanemaril vključenost prebivalcev in organov lokalnih skupnosti v odločanje. Primer L'Aquile poudarja pomen celostnega pristopa k nastanitvi po nesrečah, ki ga je treba pripraviti že vnaprej ter pri njegovi zasnovi in izvedbi upoštevati tehnične, organizacijske, socialne, psihološke, urbanistične in politične dejavnike, ki bodo skupaj zagotovili ne le streho nad glavo, temveč tudi dostopnost javnih storitev, vključenost prebivalcev in lokalnih skupnosti v procese odločanja, socialno kohezivnost, občutek obvladovanja svojega življenja in zaupanje v prihodnost.

POST-EARTHQUAKE EMERGENCY AND TEMPORARY HOUSING: THE CASE OF L'AQUILA

Abstract

Following the 2009 earthquake in L'Aquila, which displaced more than 65,000 people, the Italian authorities rapidly established emergency and, subsequently, temporary housing solutions. Initially, residents were accommodated in tent camps and hotels, but within a few months they were relocated to temporary housing built under the M.A.P. project (with 2,262 modular units) and the C.A.S.E. project (comprising 185 apartment buildings with a total of 4,450 dwellings). However, these housing solutions did not fully reflect the actual needs of the affected population, which negatively impacted their psychological well-being and weakened existing social ties. Contributing factors included the remote location of the new settlements from the city centre, and the lack of community infrastructure. While the centralized, state-led approach enabled the swift implementation of housing, it overlooked the involvement of residents and local authorities in decision-making processes. The case of L'Aquila highlights the importance of a comprehensive approach to post-disaster housing, which should be prepared in advance and incorporate technical, organizational, social, psychological, urban, and political dimensions in both its planning and implementation, in order to ensure not only shelter, but also access to public services, inclusion of residents and local communities in decision-making processes, social cohesion, a sense of control over one's life, and trust in the future.

¹ mag., Mestna občina Ljubljana, Oddelek za zaščito in reševanje, Zarnikova ulica 3, Ljubljana, julij.jeraj@ljubljana.si

UVOD

Potres², ki je 6. aprila 2009 prizadel mesto in pokrajino L'Aquila³ v osrednji Italiji, je pustil globoke posledice tako na fizičnem kot na družbenem tkivu regije.

² Magnituda potresa je bila 5.8, intenziteta 8.5 MSC, globina 8 km, čas 6. 4. 2009 ob 3.33 (European Commission, 2011).

³ Občino L'Aquila sestavlja mesto L'Aquila z bližnjimi naselji. Ima približno 70.000 prebivalcev. Skupaj s 107 manjšimi občinami sestavlja pokrajino z istim imenom, ki ima nekaj manj kot 300.000 prebivalcev. Je del dežele Abruci, ene od 20 italijanskih dežel, ki ima približno 1.300.000 prebivalcev. Hude posledice potresa in potreba po nastanitvi ljudi so bile omejene na območje pokrajine. Območje pokrajine L'Aquila predstavlja približno 0,5 odstotka prebivalstva Italije in proizvede nekoliko manj kot 0,5-odstotni delež BDP Italije.

V potresu poškodovane stavbe so povzročile smrt 309 ljudi, poškodovanih je bilo več kot 1500 oseb, brez strehe nad glavo pa je ostalo približno 65.000 prebivalcev. Zgodovinsko središče mesta, ki je bilo znano po svoji arhitekturni in kulturni dediščini, je bilo zelo poškodovano, zato so bile celotne četrti razglašene za nedostopne (Calvi in sod., 2015).

Italijanska vlada oziroma državna civilna zaščita se je hitro odzvala z izvajanjem obsežnih projektov, kot sta C.A.S.E. (Complex Anti-seismic Sustainable and Eco-compatible – potresno varni, trajnostni in okolju prijazni kompleksi) in M.A.P. (Moduli Abitativi Provvisori – začasni bivalni moduli), da bi prebivalcem

zagotovila primerno začasno bivališče. Stavbe oziroma naselja teh projektov so bila postavljena na obrobju siceršnjih naselij. Med njihovo postavitvijo in uporabo pa so se razkrili številni izzivi, vključno z nezadostno socialno povezanostjo, prostorsko fragmentacijo ter psihološkimi in gospodarskimi vplivi na prebivalce (Scandurra in Visconti, 2014; Di Tullio, 2011).

Obnova L'Aquile je postala simbol prizadevanj za premagovanje posledic naravnih nesreč, a je razkrila tudi sistemske pomanjkljivosti v načrtovanju in izvajanju ukrepov. Mesto je postalo laboratorij za preučevanje vpliva kriz na urbano prenovo in odpornost skupnosti. Različni vidiki – tehnični, socialni, psihološki, urbanistični in gospodarski – so prepleteni v kompleksnem procesu obnove, ki poteka že več kot desetletje (Contreras in sod., 2014). Skupaj s slovenskimi izkušnjami zagotavljanja nastanitve po potresih v Posočju in poplavih leta 2023 pa nam omogoča tudi razmislek o ustreznosti naše pripravljenosti za izvajanje nastanitve ljudi iz visoko urbaniziranih okolij, ki so jih prizadele nesreče.

ZASILNA NASTANITEV

Po potresu je bilo takojšnje zagotavljanje nastanitve ključna naloga. Šotorska naselja za zasilno nastanitev in nastanitve v hotelih (zasilna, ki se je večinoma prelevila v začasno, torej dolgotrajnejšo) so imeli pomembno vlogo pri prvih korakih obvladovanja razmer, dokler niso bili vzpostavljeni trajnejši oziroma začasni stanovanjski projekti, kot sta C.A.S.E. in M.A.P. (Michetti in sod., 2010; Calvi in sod., 2015).

Šotorska naselja

V prvih dneh po potresu je bilo vzpostavljenih več kot 150 šotorskih naselij, ki so zagotavljala zavetje za približno 22.000 ljudi, postavljena pa so bila v bližini mesta in vaških središč (Di Tullio, 2011; Contreras in sod., 2014; Calvi in sod., 2015). Imela so osnovno infrastrukturo, kot so mobilne kuhinje in sanitarije, ter prostore za socialne dejavnosti in bivalne šotore.

Lokacije šotorskih naselij

Šotorska naselja je italijanska državna civilna zaščita v sodelovanju s civilno zaščito neprizadetih dežel večinoma postavila na odprtih območjih znotraj prizadetih naseljenih območij ali ob njih. Uporabili so športna igrišča, parkirišča in druge javne prostore ter kmetijska zemljišča (Properzi, 2011). Za postavitev

šotorskih naselij so najbolj primerna območja, ki so ravna, utrjena, z urejenim odvodnjavanjem, potmi, navezavo na glavne ceste, parkirišči za osebne avtomobile, z enostavnim dostopom do elektrike, pitne vode in kanalizacije oziroma sanitarnih prostorov ter s prostorom za skupnostne dejavnosti, kot so otroška in druga igrišča, ter z bližino storitev, na primer trgovin, pošte, zdravstva, frizerskih storitev ter javnega prevoza. Različne vrste uporabljenih površin so od naštetega odstopale v različni meri.

1. Kmetijska zemljišča in travniki

Več šotorskih naselij je bilo postavljenih na kmetijskih zemljiščih in travnikih. Ta območja so bila primerna za postavitev šotorskih naselij zaradi svoje velike odprte površine in dostopa do cest, vendar je njihova uporaba zahtevala pripravljala dela, kot so niveliranje terena, utrjevanje poti, odvodnjavanje, ureditev prostorov za parkiranje ipd. (Di Tullio, 2011; Zaccaria in Zizzari, 2016).



Slika 1: Začasno obeležje pri študentskem domu v L'Aquili, kjer je življenje izgubilo osem študentov. Študentski dom je bil leta 2000, torej pred potresom, obnovljen. Štiri osebe, ki so sodelovale pri obnovi, so bile obsojene na zaporne kazni, plačilo odškodnine staršem in petletno prepoved sodelovanja pri projektih, financiranih iz javnih sredstev (DW 2013). (foto: J. Jeraj, november 2010)

Figure 1: A temporary memorial near the student dormitory in L'Aquila, where eight students lost their lives. The dormitory had been renovated in 2000. Four individuals involved in the renovation were sentenced to prison, ordered to pay compensation to the victims' families, and banned for five years from participating in publicly funded projects (DW 2013). (Source: J. Jeraj, November 2010)

2. Športna igrišča

Nekatera šotorska naselja so bila postavljena na športnih igriščih. Ta območja so imela že vzpostavljeno infrastrukturo, kot so dostop do vode, elektrike in sanitarij, ter parkirne prostore, kar je omogočilo hitrejšo vzpostavitev delovanja šotorskih naselij (Contreras in sod., 2013).

3. Parkirišča

Parkirišča, zlasti tista pri večjih trgovskih centrih ali na mestnih območjih, so bila uporabljena zaradi njihove ravne in odvodnjavane asfaltirane površine, razpoložljivosti elektrike, vode in kanalizacije ter bližine urbanega okolja. Te lokacije so omogočile hitro in enostavno postavitve šotorov ter parkiranje vozil. Kljub temu so bila ta območja pogosto neprijetna za bivanje zaradi izpostavljenosti soncu, kar je v kombinaciji z veliko asfaltirano površino povzročalo nastanek toplotnega otoka, povečalo potrebo po napravah za hlajenje šotorov in tako dvignilo raven porabe elektrike ter s tem poveznih stroškov (Calvi in sod., 2015).

4. Javni parki in rekreativne površine

Manjša šotorska naselja so bila postavljena v javnih parkih in na rekreativnih območjih. Ta mesta so omogočala nekoliko udobnejše bivalno okolje zaradi dreves in naravne sence. Vendar so zahtevala dodatno pripravo terena, prilagoditev infrastrukture in v nekaterih primerih tudi odstranitev nekaterih objektov (Scandurra in Visconti, 2014).

5. Območja blizu šol in bolnišnic

Nekatera šotorska naselja so bila postavljena v bližini šol in bolnišnic na njihove zelene oziroma parkovne površine, igrišča in parkirišča (Properzi, 2011).

Stroški šotorskih naselij

Šotorska naselja, ki so bila vzpostavljena po potresu v L'Aquili, so bila, vsaj na videz, cenejša rešitev za zasilno nastanitev, pa vendar stroški za opremo (spalni šotori, spalna in garderobna oprema, gretje in hlajenje ter razsvetljava – njihov nakup, skladiščenje, usposabljanje ekip za postavitve in vzdrževanje), zemljišča, vzpostavitev komunalne opremljenosti, postavitve in vzdrževanje oziroma delovanje šotorišč, niso bili majhni. Komunalna oprema je obsegala sanitarne objekte, mobilne kuhinje in dostop do pitne vode, kanalizacije, elektrike, odvoza smeti in poti ter parkirnih prostorov, pa tudi protipožarne ukrepe. Idealna zmogljivost tabora je 250 nastanjenih oseb. Tabore, v katerih je nastanjenih več kot 500 oseb, je po izkušnjah italijanske civilne zaščite prezahtevno

upravljati. Stroški so bili kriti iz državnega proračuna v okviru izrednih proračunskih ukrepov. Natančni podatki o stroških vzpostavitve in vzdrževanja šotorskih naselij v dostopni literaturi niso jasno dokumentirani, vendar so bila ta naselja zasnovana s kolikor je mogoče majhnimi stroški (Michetti in sod., 2010; Calabrese, 2009).

Nastanitev v hotelih

Poleg šotorskih naselij je italijanska državna civilna zaščita približno 21.000 prebivalcem zagotovila zasilno oziroma začasno nastanitev v hotelih ob obali Jadranskega morja. Ta rešitev je prebivalcem omogočila boljše bivalne razmere kot nastanitev v šotorskih naseljih, vendar so bili tisti, ko so bili nameščeni v hotelih, od L'Aquile oddaljeni približno 100 kilometrov, kar je uro in pol vožnje (Calvi in sod., 2015; Di Tullio, 2011). Nastanitev je obsegala celostno storitev – prenočevanje, hrano in čiščenje. Stroški na družino, nastanjeno v hotelu, so mesečno znašali od 600 do 800 evrov (Calvi in sod., 2015; Properzi, 2011).

ZAČASNA NASTANITEV

Šotorska naselja in hotele so uporabljali več mesecev, dokler niso bila zgrajena nova bivališča v okviru projektov M.A.P. in C.A.S.E. ali pa je bila mogoča hitra vrnitev v lasten objekt (Calvi in sod., 2015). Ti nastanitveni projekti so znatno izboljšali pogoje za življenje, čeprav so se z njimi pojavili novi izzivi.

Projekt M.A.P. je bil zasnovan za hitro zagotavljanje začasnih modularnih stanovanjskih enot z manjšim številom stanovanj in manjšim številom takih enot v enem naselju. Enote so bile postavljene blizu



Slika 2: Dvostanovanjske stavbe iz projekta M.A.P. za začasno bivanje ob porušeni vasici Onna (foto: J. Jeraj, november 2010)

Figure 2: Semi-detached houses from the M.A.P. temporary housing project near the destroyed village of Onna (Source: J. Jeraj, November 2010)



Slika 3: Primer večstanovanjske stavbe iz projekta C.A.S.E. (foto: J. Jeraj, november 2010)

Figure 3: Example of a multi-unit residential building from the C.A.S.E. project (Source: J. Jeraj, November 2010)

prvotnih bivališč. Projekt je vključeval gradnjo 2262 modularnih stanovanjskih enot. Celotni stroški projekta so znašali 238 milijonov evrov, s povprečno ceno 1200 evrov na kvadratni meter. Ti objekti so bili namenjeni predvsem manj urbaniziranim okoljem s poškodovanimi enodružinskimi hišami. Uporabljali naj bi jih do njihovega popravila ali novogradnje (Calvi in sod., 2015; Michetti in sod., 2010).

S projektom C.A.S.E. so zgradili 19 naselij, ki so vključevala 185 stavb s skupno 4450 stanovanji za približno 15.000 ljudi. Stanovanja so bila pred predajo uporabnikom popolnoma opremljena s pohištvom, osnovnimi gospodinjskimi aparati (kuhalo, hladilnik, pralni stroj), kuhinjsko posodo, jedilnim servisom in jedilnim priborom ter tako primerna za takojšnjo uporabo. Italijanska civilna zaščita zaradi varnosti namreč ni dovolila, da bi ljudje vstopali v svoje poškodovane objekte in iznašali stanovanjsko opremo. Skupni strošek projekta je znašal približno 810 milijonov evrov, kar je povprečno 280.607 evrov na stanovanje. Naselja so bila namenjena predvsem nastanitvi prebivalcev iz poškodovanih stavb urbanega centra L'Aquile (Calvi in sod., 2015; Properzi, 2011).

Organizacija in izvedba projektov

Koordinacija projektov C.A.S.E. in M.A.P. je bila centralizirana; vodila jo je italijanska državna civilna zaščita, ki je bila odgovorna za javne razpise, nadzor izvajalcev in dodelitev finančnih sredstev. Gradbena dela so se začela dva meseca po potresu, kar je bilo mogoče zaradi ustrezne pravne podlage za pospešitev postopkov za načrtovanje novih naselij

in stavb, postopkov za razlastitev zemljišč in postopkov pridobivanja izvajalcev (Di Tullio, 2011; Michetti in sod., 2010). Zakonske podlage za hitre razlastitve in njihova hitra izvedba so bile ključne pri pridobivanju zemljišč za nova naselja, s čimer so preprečili špekulativno rast cen in omogočili hitrejšo izvedbo. Zemljišča so morala biti zunaj območja poplavne nevarnosti (Calvi, 2010; Properzi, 2011).

Projekta C.A.S.E. in M.A.P. sta skupaj stala več kot milijardo evrov, pri čemer je vlada uporabila kombinacijo nacionalnih sredstev, javno-zasebnih partnerstev in prispevkov lokalnih oblasti. Celotni stroški obnove, ki so vključevali tudi obnovo zasebnih in javnih stavb ter razvoj lokalne ekonomije, so presegli 15,7 milijarde evrov (Calvi in sod., 2015; Michetti in sod. 2010). Projekt C.A.S.E. je bil po nekaterih ocenah (Forino, 2014) izjemno drag, in sicer 158 odstotkov nad tržno ceno.

Časovni okvir projekta C.A.S.E. in M.A.P.

Izvedba projektov je bila zelo hitra:

- maj 2009: priprava načrtov in objava javnih razpisov,
- junij 2009: začetek gradnje naselij C.A.S.E. in M.A.P.,
- oktober–november 2009: prve vselitve v enote C.A.S.E. in M.A.P.,
- februar 2010: dokončanje zadnjih enot projekta C.A.S.E.,
- do zime 2010: vsi prebivalci so se preselili iz šotorov in hotelov v nova bivališča (Di Tullio, 2011; Michetti in sod., 2010).

Stanovanja so bila dodeljena v najem za začasno uporabo prizadetim prebivalcem. Najemnine so bile določene glede na dohodkovne razrede upravičencev. Minimalna najemnina je bila 15 evrov na mesec, znesek najemnine pa je naraščal glede na dohodkovni razred gospodinjstva (Calvi in sod., 2015; Michetti in sod., 2010).



Slika 4: Naselje iz projekta C.A.S.E. (foto: J. Jeraj, november 2010)

Figure 4: Example of a settlement built under the C.A.S.E. project (Source: J. Jeraj, November 2010)



Slika 5: Naselje iz projekta M.A.P. (foto: J. Jeraj, november 2010)

Figure 5: Example of a settlement built under the M.A.P. project (Source: J. Jeraj, November 2010)

Tehnični vidiki

Projekti nastanitve po potresu v L'Aquili so temeljili na uporabi naprednih gradbenih praks in potresno varnih rešitev. Posebna pozornost je bila namenjena projektu C.A.S.E. Zgradbe so bile postavljene na armiranobetonske gradbene elemente z vgrajenimi protipotresnimi izolatorji, ki znatno zmanjšujejo učinek potresnih sunkov na nad njih postavljene dele stavbe, in izvedene v leseni montažni konstrukciji (Calvi in sod., 2015; Properzi, 2011). Upoštevani so bili evropski standardi za potresno varno gradnjo (Eurocode 8), ki določajo parametre za projektiranje in gradnjo zgradb na območjih z visoko potresno nevarnostjo. Gradbeni materiali so vključevali visokokakovostne toplotnoizolacijske materiale, ki so zagotavljali energetsko učinkovitost (Di Tullio, 2011; Calvi in sod., 2015). Pri projektu M.A.P. so bile zgradbe nižje, brez kleti oziroma kletnih garaž, z manj bivališči, z montažno leseno konstrukcijo na armiranobetonski plošči, zasnovane kot hitre in preproste rešitve, vendar so kljub temu izpolnjevale osnovne zahteve za potresno in požarno odpornost ter zagotavljale ustrezne bivalne razmere (Michetti in sod., 2010; Calvi, 2010).

Psihološki in socialni vidiki

Zasilno in začasno nastanitev ljudi po potresu v L'Aquili je zelo zaznamovala izguba socialnega kapitala, ki ga sestavljajo odnosi med prebivalci, lokalne mreže ljudi in storitev ter skupnostna povezanost. Poudarjeno negativni učinek so doživljali tisti prebivalci, ki so zaradi osebnih okoliščin, ki jih je povzročil potres ali pa že pred njim, doživljali posttravmatsko stresno motnjo, depresijo, anksioznost in nespečnost (Giovannini in sod., 2015; Contreras in sod., 2013; Gizzi, 2021).

Šotorska naselja in večina naselij projekta M.A.P. so bila zgrajena v bližini mesta in vaških središč. Tak pristop je bil skladen s psihološkimi in socialnimi potrebami prebivalcev, ki so želeli ostati blizu svojih poškodovanih domov, saj so tako ohranili vpetost v znano fizično in socialno okolje: razširjeno družino, prijatelje, sodelavce, sošolce, delovna mesta, priljubljene trgovine, gostinske obrate, igrišče, pošto, lekarno, svojega zdravnika in vse drugo, kar daje življenju strukturo, obvladljivost in smisel (Di Tullio, 2011; Contreras in sod., 2014). V primerih, ko so bila šotorska naselja postavljena na športna igrišča, zelene površine ob šolah in bolnišnicah ter na parkovne javne površine, je to negativno vplivalo na rabo teh objektov za njihov prvotni namen in imelo negativne posledice za posameznike in skupnost (Contreras in sod., 2013; Properzi, 2011). Tehnična značilnost šotorskih naselij povzroča njihovim prebivalcem težave, kot so pomanjkanje zasebnosti in izpostavljenost vremenskim razmeram (dež, vročina, mraz) ter omejen dostop do družbene infrastrukture (Calvi in sod., 2015).



Slika 6: Krogelni potresni izolatorji so med vrhom AB-stebr in AB-ploščo stanovanjskega dela stavbe in so nameščeni v skledasti nosilec (foto: J. Jeraj, november 2010.)

Figure 6: Spherical seismic isolators positioned between the top of a reinforced concrete column and the concrete slab of the residential section, set into a bowl-shaped support. (Source: J. Jeraj, November 2010.)

Ljudje, ki so bili nastanjeni v hotelih ob obali Jadranskega morja, so imeli boljše fizične bivalne razmere, kot jih je lahko zagotavljala nastanitev v šotorskih naseljih. Kljub temu je imela hotelska nastanitev tudi negativen psihološki in socialni vpliv. Povzročala je namreč občutek izolacije, odrezanosti iz znanega fizičnega in socialnega okolja, saj so bili hoteli več kot sto kilometrov ter uro in pol vožnje oddaljeni od L'Aquile. Tako tisti, ki so bili nastanjeni v šotorskih naseljih, kot tisti v hotelih, niso mogli vplivati na način zadovoljevanja svojih osnovnih potreb, na primer načrtovati, nabavljati in pripravljati hrane, ki so je navajeni, ali urejati svojega bivališča, kar je prispevalo k njihovi pasivizaciji in poslabšanju psihološkega in socialnega stanja (Calvi in sod., 2015; Di Tullio, 2011).

Tudi selitev prebivalcev v »nova mesta« projektov C.A.S.E. in naselja projektov M.A.P. je pustila precejšnje psihološke in socialne posledice. Nova naselja so premalo učinkovito naslovila socialne vidike bivanja, kot so razpoložljivost in dostopnost skupnih prostorov in možnosti za socialne interakcije. Selitev prebivalcev v nova naselja, pogosto na oddaljenih in prometno slabše povezanih lokacijah, je prekinila dolgotrajne socialne vezi ter omejila sodelovanje v skupnosti ter tako vzajemno podporo in pomoč med ljudmi. Oddaljenost od mestnega jedra in pomanjkanje družbene infrastrukture v novih naseljih sta še dodatno poslabšala socialno razdrobljenost in s tem povezano psihološko stanje posameznikov. V nekaterih primerih so se prebivalci raje vrnili v svoja prvotna območja kljub slabim življenjskim razmeram, v prizadevanju, da bi ohranili svojo socialno mrežo in njene prednosti ter občutek pripadnosti (Scandurra in Visconti, 2014; Properzi, 2011). Stališče, da je geografska ločenost od zgodovinskega središča povzročila razpad socialnih mrež, se pojavlja skoraj v vseh analiziranih virih, tudi v tistih, ki raziskujejo spremembe v komunikacijskih vzorcih po potresu (Toscano, 2011). Pozitivne strani teh naselij so bile njihova hitra gradnja, potresna varnost in energijska učinkovitost, vendar je bila njihova funkcionalnost pogosto omejena zaradi pomanjkanja infrastrukturne povezanosti in socialnih prostorov, kar je bistveno zmanjšalo njihovo privlačnost za prebivalce (Di Tullio, 2011).

Kakovost življenja v »novih mestih« je bila ena pomembnih tem raziskav po potresu. Študije so pokazale, da je bila povprečna stopnja zadovoljstva z življenjem v novih naseljih precej nizka. Dejavniki, ki so vplivali na slabšo kakovost življenja, so vključevali oddaljenost od mestnega jedra, pomanjkanje osnovnih storitev, socialno izolacijo in občutek začasnosti.

V eni od raziskav je bilo ugotovljeno, da več kot 60 odstotkov prebivalcev »novih mest« poroča o težavah pri prilagajanju na nove življenjske razmere. Posebej ranljivi so bili starejši prebivalci in družine z nizkimi dohodki, ki so imele omejene možnosti za izboljšanje svojega položaja. Pomanjkanje socialnih, kulturnih, športnih in drugih skupnostnih prostorov ter dejavnosti v naseljih je še dodatno omejilo možnosti prebivalcev za integracijo in vzpostavitev občutka skupnosti (Giovannini in sod., 2015; Properzi, 2011; Contreras in sod., 2013; Gizzi, 2021).

Rekonstrukcija socialnega kapitala in krepitev psihološke odpornosti posameznikov sta postali ključni za izboljšanje kakovosti življenja. V novih naseljih so bile organizirane številne pobude za spodbujanje socialnih stikov, organizirani so bili dogodki in delavnice, skupne aktivnosti, kot so športni dogodki, kulturne prireditve in lokalne tržnice, ki so spodbujali sodelovanje skupnosti in omogočali prebivalcem, da ponovno vzpostavijo občutek normalnosti. Posebna pozornost je bila namenjena otrokom in mladostnikom, ki so doživljali dolgotrajne psihološke posledice zaradi prekinitve šolanja in izgube domačega okolja. Državna civilna zaščita in nevladne organizacije so zagotovile psihosocialno svetovanje, podporne skupine in psihološko pomoč prebivalcem (Scandurra in Visconti, 2014; Contreras in sod., 2013). Psihosocialna podpora je imela pomembno vlogo pri obvladovanju posledic potresa in izboljšanju prilagoditve prebivalcev na nove razmere (Giovannini in sod., 2015), ni pa mogla nadomestiti urbanističnih pomanjkljivosti naselij za začasno bivanje.



Slika 7: V naselju projekta M.A.P. ob vasici Onna so zgradili tudi začasno cerkev in manjšo skupnostno dvorano.

(foto: J. Jeraj, november 2010)

Figure 7: In the M.A.P. settlement near Onna, a temporary church and a small community hall were also built.

(Source: J. Jeraj, November 2010)

Urbanistični vidiki

Vpliv novih naselij na urbani razvoj

Gradnja novih naselij v okviru projektov C.A.S.E. in M.A.P. je imela precejšen vpliv na urbani razvoj L'Aquile. Naselja so umeščena na obrobna območja, kar je povzročilo prostorsko širjenje mesta in razpršenost urbanega tkiva. To je negativno vplivalo na povezanost med naselji in mestnim jedrom (Calvi, 2010; Contreras in sod., 2013). Oddaljenost od mestnega jedra je prebivalcem otežila dostop do dela, šol, zdravstvenih storitev in drugih osnovnih potreb. Javnega prevoza je bilo v novih naseljih premalo, prometne povezave pa niso bile ustrezno razvite, da bi omogočile hitro in učinkovito mobilnost (Contreras in sod., 2013). Za izboljšanje mobilnosti sta bila v nekaterih primerih predlagana razširitev cestnega omrežja in uvedba novih avtobusnih linij, vendar je bil napredek na tem področju počasen. Prebivalci so morali bolj kot prej uporabljati osebna vozila, kar je povečalo prometne obremenitve in negativne vplive na okolje (Calvi in sod., 2015). Pomanjkanje pešpoti in kolesarskih stez je dodatno omejilo trajnostno mobilnost prebivalcev v novih naseljih, kar je dolgoročno zmanjšalo njihovo povezanost z mestom in urbanim okoljem (Properzi, 2011). Ker ni bilo celovitega urbanističnega načrta za vključitev teh naselij v urbano strukturo, so se dolgoročno pojavili večji izzivi za trajnostni urbani razvoj (Calvi in sod., 2015).

Mestno jedro in kulturna dediščina

Pomembna posledica potresa v L'Aquili je bila obsežna škoda v zgodovinskem mestnem jedru, kjer so bili številni kulturno pomembni objekti hudo poškodovani ali uničeni. V celotno središče je bil dostop dolgo časa prepovedan in onemogočen z ograjo ter vojaškim in

policijskim varovanjem. Odločili so se, da bodo prednostno obnovili pomembne zgodovinske zgradbe, ki imajo največji simbolni pomen, ter javne stavbe. Obnova mestnega jedra je zahtevala usklajevanje med tehnično izvedbo, ohranjanjem zgodovinske dediščine in nastanitvenimi ter drugimi potrebami prebivalcev. Zaznamovali so jih razdrobljeno lastništvo stavb, dolgotrajnost in kompleksnost postopkov pridobivanja izvedenskih mnenj, projektov, soglasij, dovoljenj in druge dokumentacije, kvalificiranih izvajalcev ter visoki stroški. Premalo učinkovita koordinacija med lastniki oziroma prebivalci, lokalnimi oblastmi, državnimi organi, ki so obnovo vodili, je povzročilo ne le zamude pri izvedbi, predvsem je pomembno, da dolgo ni prišlo do usklajenosti v oblikovanju vizije za prihodnost mestnega jedra. Ena od njih je bila oživitev mestnega jedra kot vzpostavitve »živega muzeja«, ki bi spodbujal turizem in gospodarski razvoj (Properzi, 2011; Alexander, 2013; Scandurra in Visconti, 2014; Calvi in sod., 2015).

Politični, simbolni in komunikacijski vidiki nastanitve

Po potresu v L'Aquili leta 2009 so se pojavili številni politični, simbolni in komunikacijski vidiki, povezani z nastanitvijo prizadetih prebivalcev. Z dogodki, ki so bili zasnovani kot simbolni, je politično vodstvo Italije želelo izraziti sočutje in solidarnost, vzpostaviti višjo raven optimizma med prebivalci ter sporočiti svojo odločenost za hitro in dolgoročno ukrepanje. Mednje spadajo obiski predsednika vlade Berlusconija in njegove napovedi, kdaj bodo najpomembnejši ukrepi za zagotovitev nastanitve izvedeni, obisk papeža Benedikta XVI. aprila, vrh držav skupine G8 julija in odprtje cerkve sv. Silvestra na glavnem trgu L'Aquile julija 2019. Nekateri prebivalci so cenili pozornost in



Slika 8: Kolaž fotografij z napisi, ki so jih izobesili prebivalci. Na njih lahko beremo: »Preden se ponovno dvigne, se mora L'Aquila upreti.«, »Brez L'Aquile svoboda in obramba nimata smisla.«, »3e32 jaz se ne smejim. Šakali, ven iz mesta.«, »Terzigno v boju za ranjeno in ponižano Italijo.«, »Ni prihodnosti brez preteklosti: vrnite nam mesto.« (foto: J. Jeraj, november 2010)

Figure 8: Collage of protest signs hung by residents. The messages read: "Before it rises again, L'Aquila must resist.", "Without L'Aquila, freedom and defence are meaningless.", "3e32 I'm not laughing. Jackals out of town.", "Terzigno fighting for wounded and humiliated Italy.", "No future without the past: give us back our city." (Source: J. Jeraj, November 2010)

podporo, ki so jo prejeli, ter so v teh dejanjih videli znak upanja in solidarnosti, drugi pa so izražali nezadovoljstvo zaradi občutka, da kljub simbolnim gestam ni dovolj konkretnih rezultatov.

Ena izmed glavnih kritik je bila usmerjena v centraliziran in avtoritaran pristop državnih oblasti, ki ni vključeval in spodbujal sodelovanja lokalnih skupnosti in prebivalcev pri odločanju o vzpostavljanju naselij za začasno nastanitev. Javnost je kritizirala na primer izbiro lokacij za gradnjo novih naselij in odločitve glede prioritet med obnovo zgodovinskega mestnega jedra in gradnjo novih naselij. Med razpravami so se pojavila nasprotja med željo po ohranjanju kulturne dediščine in identitete skupnosti ter potrebo po čim hitrejši zagotovitvi varnih bivališč. Centraliziran in avtoritaran pristop »top-down« je povzročil občutek zapostavljenosti potreb in želja prebivalcev, kar je pripeljalo do občutka odtujenosti in nezadovoljstva ter nezmožnosti, da bi prebivalci nova naselja sprejeli za svoja (Project Engage, 2014). Podobno Forino (2014) in Imperiale ter Vanclay (2020) podrobno opisujeta, kako so bile pobude civilne družbe in lokalnih skupnosti sistematično zanemarjane, čeprav bi lahko s svojim lokalnim znanjem, socialnim kapitalom in prožnostjo pomembno prispevale k bolj vključujoči in trajnostni obnovi. Večinoma so bile izključene iz odločanja, kar je oslabilo dolgoročno odpornost skupnosti.

Pristop »top-down« pri obnovi L'Aquile je bil deležen kritik, vendar je imel tudi pozitivne vidike:

1. Hitrost odziva in izvedbe: centraliziran pristop je omogočil hitro sprejemanje odločitev in organizacijo

obsežnih projektov, kot so postavitve šotorskih naselij, nastanitve v oddaljenih hotelih ter pozneje izvedbo programov C.A.S.E. in M.A.P. Gradnja novih stanovanjskih enot se je začela le dva meseca po potresu, prvi prebivalci pa so se vselili že oktobra istega leta (Calvi in sod., 2015; Mannella in sod., 2017; Forina, 2014).

2. Koordinacija različnih akterjev: italijanska državna civilna zaščita je imela ključno vlogo pri koordinaciji arhitekturnih birojev, inženirskih in gradbenih podjetij ter drugih strokovnjakov. Enoten nadzorni organ je omogočil jasno razdelitev nalog in preprečil podvajanje prizadevanj (Properzi, 2011).

3. Mobilizacija finančnih in tehničnih sredstev: centralizacija je omogočila hitro sprostitev obsežnih finančnih sredstev in dostop do naprednih tehničnih rešitev, kot so protipotresni izolatorji stavb v programu C.A.S.E. Alexander 2010.

4. Standardizacija in nadzor kakovosti: pristop »top-down« je omogočil standardizacijo gradbenih praks in tehničnih specifikacij, kar je prispevalo k visoki ravni potresne varnosti in energetske učinkovitosti (Contreras in sod., 2014).

5. Obvladovanje razmer takoj po potresu: v prvih dneh po potresu je bil centraliziran nadzor ključen za hitro vzpostavitev šotorskih naselij, nujne infrastrukture ter evakuacijo in zasilno nastanitev prebivalcev.

Kljub prednostim je centraliziran pristop dolgoročno omejil sodelovanje lokalnih skupnosti in povzročil nezadovoljstvo med prebivalci, kar je vodilo do nesoglasij in protestov.



Slika 9: Zaprt glavni trg in cerkev sv. Silvestra. V ozadju napis »Vzemimo si mesto nazaj!« (foto: J. Jeraj, november, 2010)

Figure 9: Closed main square and the Church of St. Sylvester. In the background, a banner reads: "Let's take back the city!" (Source: J. Jeraj, November 2010)

Pomembno vlogo pri podpori prebivalcev v odnosu do organov oblasti so imele nevladne organizacije. Njihove aktivnosti so namreč obsegale tudi delavnice, ki so prebivalcem omogočale izmenjavo izkušenj in sodelovanje pri obnovitvenih projektih (Scandurra in Visconti, 2014). Oblikovale so se civilne pobude, ki so bile kritične do centraliziranega načrtovanja in vodenja projektov in si z različnimi načini javnega izražanja prizadevale za večjo transparentnost in sodelovanje prebivalcev v obnovitvenih procesih (Di Tullio, 2011).

Nevladne organizacije in pobude prebivalcev so imele pomembno vlogo pri spodbujanju trajnostnih praks, ki so prispevale tudi k boljši socialni povezanosti in ohranjanju lokalnih tradicij, na primer z oblikovanjem skupnostnih vrtičkov, kjer so prebivalci gojili pridelke in spodbujali samooskrbo (Ruggeri, 2012). Podobno Forino (2014) izpostavlja vlogo tako imenovanih vzniklih skupin (angl. emergent groups), torej neformalno povezanih prebivalcev, ki so se spontano organizirali, da bi prispevali k bolj vključujoče zasnovani obnovi. Čeprav ti akterji niso bili del formalnih struktur odločanja, so oblikovali pomembne pobude za spodbujanje lokalne odpornosti, družbene solidarnosti in bolj participativnega modela okrevanja.

Pomanjkanje načrtnega kontinuiranega vključevanja prebivalcev v proces odločanja in odsotnost transparentnosti sta pripeljala do nezaupanja, nezadovoljstva in protestov, saj so prebivalci menili, da so izključeni iz razprav o dilemah, idejah, načrtih in drugih vprašanjih nastanitve in obnove (Alexander, 2013). Raziskave kažejo, da je vključevanje skupnosti v procese odločanja bistveno za izboljšanje učinkovitosti in sprejemanje projektov nastanitve (Spano, 2017). Tako vključevanje ne le poveča preglednost procesov odločanja, temveč prebivalcem omogoča, da izrazijo svoje pomisleke in so dejavni pri oblikovanju rešitev, ki v resnici zadovoljujejo njihove potrebe. Odsotnost vključevanja skupnosti vodi do občutka marginalizacije, kar ima veliko negativnih družbenih vplivov (Contreras in sod., 2013). Treba je uporabljati participativne metode, ki vključujejo redne posvete med lokalnimi prebivalci, oblastmi in strokovnjaki. Ti bi prebivalcem omogočili, da izrazijo svoje skrbi, pomisleke in predloge ter bolje razumejo izbrane rešitve. Tako bi se zmanjšal občutek izključenosti in povečalo zaupanje v odločitve državnih in lokalnih oblasti. Krizno komuniciranje, ki jasno predstavi probleme, cilje, dileme, strokovne osnove, prednosti in pomanjkljivosti predlaganih rešitev ter kratkoročni in dolgoročni načrt izvajanja, je zelo pomembno za uspešno obvladovanje različnih vidikov nastanitve.

SKLEPNE MISLI

Izkušnje z zagotavljanjem zasilne in začasne nastanitve prebivalcev L'Aquile po potresu leta 2009 ponujajo pomemben vpogled v zapletenost in večplastnost tega procesa. Hitra postavitve velikega števila zasilnih šotorskih naselij, hitra zagotovitev bivanja v številnih hotelih ter zelo hitra postavitve začasnih bivališč so pokazali visoko raven vnaprejšnje pripravljenosti, tehnično inovativnost in sposobnost hitrega odziva ter količinske zmožnosti italijanske države. Hitrost izvedbe, uspešna koordinacija velikega števila različnih izvajalcev, visoke proizvodne zmogljivosti, zmožnost zagotovitve visokih finančnih sredstev, obvladovanje standardizacije in nadzora kakovosti so bile prednosti, ki so temeljile na visoki ravni zmožnosti italijanske državne civilne zaščite in tudi na velikem interesu ter podpori politike. Vse je bilo izvedeno s »top-down« organizacijskim pristopom. Ker ta pristop ni vključeval (dovolj) elementov načrtnega in kontinuiranega sodelovanja lokalnih skupnosti in prebivalcev, so se pojavile pomanjkljivosti, zlasti pri usklajevanju tehničnih, psiholoških, socialnih in urbanističnih ciljev nastanitve. Čeprav so tehnične rešitve stavb zagotovile bivanje, potresno varnost in energetske učinkovitost stavb, so urbanistične rešitve premalo upoštevale socialne in psihološke potrebe prebivalcev, kot so socialni kapital, dostop do osnovnih storitev ter prostorska in družbena vključenost. Oddaljenost novih naselij od mestnega jedra, pomanjkanje dostopnosti in neustrezna družbena infrastruktura so prispevali k prostorski razdrobljenosti in socialni izolaciji. Te pomanjkljivosti so upočasnile dolgoročno socialno-psihološko okrevanje prebivalcev in otežile proces ponovne vzpostavitve normalnega življenja. Psihološki vplivi preselitve, izguba socialnega kapitala in občutek izključenosti zaradi pomanjkljivega vključevanja prebivalcev v procese odločanja so dodatno oteževali okrevanje L'Aquile po potresu ter vodili v nezadovoljstvo in proteste.

Lahko je biti general po bitki, vendar si ne bi smeli dovoliti, da težave, ki so se pojavile, zasenčijo številne pozitivne izkušnje pri izvedbi nastanitve. Iz tega lahko spoznamo, kako pomembno je, da na znanih območjih tveganja že vnaprej izvajamo urbanistično, arhitekturno in tehnično načrtovanje nastanitve. Pravočasno je treba zagotoviti tudi ustrezne zakonske rešitve, ki omogočajo hitro zagotovitev različnih oblik zasilne in začasne nastanitve ter načrtovati uravnotežen preplet participativnih in »top-down« procesov sprejemanja odločanja.

Izkušnja L'Aquile nas torej uči, da mora biti odziv na naravne nesreče vnaprej pripravljen, celosten, usklajen, hiter in količinsko primeren ogroženemu območju ter da je hitra zagotovitev bivališča en del rešitve,

drugi del pa je njena ustreznost za posameznike, družine in lokalno skupnost, kar šele skupaj zagotavlja podlago za uspešno okrevanje po nesreči.

Viri in literatura

- Alexander, D., 2010. »The L'Aquila Earthquake of 6 April 2009 and Italian Government Policy on Disaster Response.« *Journal of Natural Resources Policy Research* 2 (4): 325–342.
- Alexander, D., 2013. »An Evaluation of Medium-Term Recovery Processes After the 6 April 2009 Earthquake in L'Aquila, Central Italy.« *Environmental Hazards* 12 (1): 60–73.
- Calabrese, R., 2009. »Abruzzo, ad Onna la consegna delle casette in legno.« *Edilportale News Article*.
- Calvi, G. M., 2010. »L'Aquila Earthquake 2009: Reconstruction Between Temporary and Definitive.« *New Zealand Society for Earthquake Engineering 2010 Conference Proceedings*, Paper no. 1, 1–12.
- Calvi, G. M., et al., 2015. *Rebuilding L'Aquila Following the 2009 Earthquake: Technical and Management Issues*. Springer.
- Cimellaro, G. P., 2013. »Correlation in Spectral Accelerations for Earthquakes in Europe.« *Earthquake Engineering and Structural Dynamics* 42 (4): 623–633.
- Contreras, D., et al., 2013. »Spatial Connectivity as a Recovery Process Indicator: The L'Aquila Earthquake.« *Technology Forecasting and Social Change* 80: 1782–803.
- Contreras, D., et al. 2014. »Lack of Spatial Resilience in Recovery: The Case of the L'Aquila Earthquake.« Cambridge University Press.
- Di Tullio, D., 2011. *Crisis and Transitions: L'Aquila and the Aftermath of the Earthquake*. Urbanistica PVS.
- DW, 2013. »Italian Court Convicts Four More over L'Aquila Quake.« *Deutsche Welle*, February 18, 2013.
- European Commission, Joint Research Centre (JRC), 2011. *Case Studies on the Implementation of the C.A.S.E. Project in L'Aquila: Lessons Learned in Sustainable Post-Disaster Recovery*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Forino, G., 2014. *Disaster Recovery: Narrating the Resilience Process in the Reconstruction of L'Aquila (Italy)*. *Geografisk Tidsskrift–Danish Journal of Geography* 114(2): 134–146.
- Giovannini, E., et al. 2015. »Psychological Symptoms and Quality of Life Among Earthquake Survivors in L'Aquila.« *International Journal of Environmental Research and Public Health* 12 (9): 11634–11653.
- Gizzi, S., 2021. *The City of L'Aquila after the 2009 Earthquake: Review of Connections between Depopulation, Identity and Continuity*. In *Demographic Analysis – Selected Concepts, Tools, and Applications*, IntechOpen.
- Imperiale, Angelo J., Frank Vancly, 2020. *Reflections on the L'Aquila Trial and the Social Dimensions of Disaster Risk*. *Disaster Prevention and Management* 29(3): 360–372.
- Mannella, A., Di Ludovico, M., Sabino, A., Prota, A., Dolce, M., Manfredi, G., 2017. *Analysis of the Population Assistance and Returning Home in the Reconstruction Process of the 2009 L'Aquila Earthquake*. *Sustainability* 9(8): 1395.
- Michetti, L., et al. 2010. *L'Aquila: Un Anno Dopo Il Terremoto*. Università degli Studi di Firenze.
- Project Engage, 2014. »Resilience of Local Communities: Lessons from the L'Aquila Earthquake.« Available at: Project Engage.
- Properzi, P., 2011. »L'urbanistica e i terremoti nella costruzione della forma urbana.« *Città e Storia* 6 (1).
- Rota, F., 2013. *Reclaiming Heritage L'Aquila: Strategie per la Rigenerazione dei Nuclei Abitati a Seguito del Terremoto*. Politecnico di Milano - TU Berlin.
- Ruggeri, P., 2012. »Local Resources and Sustainable Industrial Practices in L'Aquila's Recovery.« *Rivista Italiana di Economia, Demografia e Statistica*.
- Scandurra, G., Visconti, F., 2014. *Envisaging L'Aquila: Strategies, Spatialities, and Recovery Practices*. Routledge.
- Spano, V. *Community Involvement in Post-Disaster Reconstruction: The Italian Case of the City of L'Aquila*. Brandenburg University of Technology Cottbus-Senftenberg, 2017.
- Teixeira Mendonca, M. M., et al. 2014. »Local Management in Emergency Disaster Response: Factors That Led to Local Lack of Preparedness.« In *Heritage and Catastrophe*, edited by R. D'Alençon Castrillón and F. Rota. Technische Universität.
- Toscano, R., 2011. *Comunicazione e disastri: riflessioni sul terremoto dell'Aquila*. In *Disastri naturali e comunicazione del rischio*, a cura di Riccardo Toscano, 129–144. Milano: FrancoAngeli.
- Zaccaria, A., Zizzari, S., 2016. »Spaces of Resilience: Irpinia 1980, Abruzzo 2009.« *Sociologia Urbana e Rurale* 111.